

לספר ביציאת מצרים ליל טו ניסן

(הג"ה, מלוה כ"א יציאת מצרים בסוד השם אהי"ה זינה, עשרה פעמים אהי"ה
ג"ה רד"ו עיין צפרע"ח [שער חג המצות פ"א], על כן סיפור יציאת מצרים מלוה
כ"א גימ' אהי"ה.)

חלק המעשה

שהוקשה לו איזה דבר וביקש למצוא
טעם, אך הוא לדעתי עפ"י הנודע מרז"ל
דתיבת והיה מרמז לשמחה, והכוונה
שמחה תהיה לפניו ית"ש כאשר ישאלך
בנך והאב מודיע לו הטעם ומתפעל
בנפשו כאשר השיג המבוקש, כמו שאמר
החכם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות
לא טעם תענוג מימיו, ועי"ז נקבע הענין
נפשו יותר ממה שיקבע הענין לו
בהודעה בלבד מבלי שאלה, הבן הדבר.

אוצר החכמה

ג) אפילו אין לו בן סמוך על שלחנו,
אז בסעודתו ויושב עם
אחרים, מצוה לספר זה לזה, ומצוה מן
המובחר ג"כ שישאלו זה לזה מה נשתנה
וכו', הגם שכולם חכמים ויודעים זה
הדבר, א"כ אזדא לה הטעם שכתבתי
לעיל, עם כל זה הדבר שבא ע"י שאלה
בא הענין ברוב הדברים מסודר ומתוק
לחך ונקבע ביותר בנפש, הלא תראה
כמה מהמחברים אשר ידצו לחבר איזה
ענין רחב ומתייראים פן לא יקובלו
הדברים לאוזן המעיין ולשכל מחמת
קוצר המשיג ועומק המושג באורך
וברוחב, אזי לתקן זה חיברו הענין בדרך

א) מצוה כ"א מצות עשה לספר
ביציאת מצרים ליל ט"ו ניסן,
שנאמר [שמות יג ח] והגדת לבנך ביום
ההוא וכו', הנה עיקר המצוה לספר
לאחרים את כל אשר הפליא הש"י עם
אבותינו ועמנו כאשר הוציאנו.

ב) אם יש לו בן יספר לבנו ויספר לו
לפי כחו ולפי שכלו להבינו
איכות הדבר עד שיבין, ומצוה ללמד את
הבן שישאלהו מה נשתנה עניני הלילה
הזה מכל הלילות, ומצוה לעשות לפניו
דברים מתמיהים שיתמה הבן וישאל מה
נשתנה ואז ישיבהו האב ויספר לו הענין,
ונרמז הענין בתורה [שמות יג יד] והיה כי
ישאלך בנך וכו', דקשה תיבת והיה
מיותר דיצדק שפיר לומר וכי ישאלך וכו'
ואתה תשיבהו, מזה נשמע דמצוה מן
התורה הוא ע"י שאלה ותשובה נפ" מצוה
להביא לכך שישאלך].

ועפ"י פשוטו טעם הדבר שביותר
נקבע הענין בנפש הבן כאשר
הסיפור בא לו ע"י מבוקשו כיון

שואל ומשיב בכל ענין וענין כדי שיקובל לשכל בדברים קצרים כאשר חיבר בעל חובת הלבבות בשער עבודת האלהים, אמרה הנפש אמר השכל, וכן כמה ספרים שחיברו יחדיו בדרך רב ותלמיד.

(ד) ע"ל כן אפילו אין עמו חברים ותלמידים אשתו שואלתו, וכאם לאו הוא שואל לעצמו כדי שיבואו העניינים בדרך שאלה ותשובה מטעם הג"ל, הגם שאין לבקש טעם למצוה מן התורה ולומר דוקא זה הוא הטעם דקיי"ל אין טעם למצות, קמ"ט) (היינו לבא עד תכלית הטעם כי אין סוף לדברי תורתנו הקדושה והאיך יוכל שכל האדם המוגבל לבא לתכלית טעמי המצות הבאים מא"ס ב"ה) אבל אעפ"כ מצוה גדולה הוא לבקש טעם בכל מצוה, רק ידע באמת בנפשו שאין זה הטעם סיבת המצות רק הוא עמוק עמוק מי ימצאנה, ויתבאר לך אי"ה טעמים בחלק המחשבה כיד ד' הטובה עלינו, רק הצגתי לך בכאן בחלק המעשה הטעם הקרוב הנצרך מאוד למעשה ואתה תבין.

ונ"ל דנשמע הדבר הזה מן התורה והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר נשמות יג יד, דתיבת מחר הוא מיותר לגמרי ואין לו ביאור כי הציווי הוא לכל ימי עולם, אלא להורות דהנה המצוה לכל ישראל נאמרה בלשון יחיד לכל אחד בפני עצמו,

והנה היו בודאי בהם כמה אנשים אשר לא היו להם בנים, והנה אי אפשר לומר להם שישאלו להם בניהם מחר, על כרחך הוא להורות דתיבת בנך לאו דוקא, הוא הדין אחר, ושפיר תוכל להיות השאלה מחר, ומה שאמר בנך להורות דמצוה מן המובחר בשאלת הבן אם אפשר, וגם יש לפרש כי ישאלך בנך מלשון בינ"ה בהיינו הבנתך שאפילו אין לך מי שישאלך תשאל מבינתך ותשיב לך ויורה על זה תיבת מחר כמ"ש בסמוך.

(ה) כ"ל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ולא שייך לומר בזה סיימתינהו לכולהו שבחא דמרך, כיון שנצטוינו לספר, וידוע דכח השריי קצר מלהשיג כל הנפלאות והניסים אשר התנוסס הש"י עמנו, ואי אפשר לומר שנצטוינו לספר הכל, ע"כ נצטוינו לחקור ולדרוש ע"י פסוקי התורה הניסים והנפלאות עד מקום שיד שכלינו מגיע, על כרחך זה הוא המצווה עלינו ע"כ כל המרבה לספר הרי זה משובח.

(ו) תיקנו חז"ל [פסחים צט:] אפילו עני שבישראל וצריך ליקח מן הצדקה לא יפחתו לו בלילה הזה פחות מד' כוסות כל כוס לא פחות מרביעית, וזה צריך לכל אחד מבני ביתו בניו ובנותיו, כי כל אחד מחוייב בדבר, וסמכו חז"ל זאת המצוה על ד' לשונות של

הגהות הצבי והצדק

קמ"ט) עיין מעין גנים פ"ד אות א' ובהערותינו שם (אות מ"ג מ"ד) הבאנו באריכות כל מ"ש רבינו בספריו בענין חקר טעמי המצות.

גאולה הנאמרים בתורה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני.

(ז) כֹּל אחד צריך לאכול ולשתות כלילה הזה בהסיבה לצד שמאל דרך חירות לא בהסיבת ימין דשמא יקדים קנה וכו', ולא פרקדן דלא מיקרי הסיבה, הכל הוא הטעם להראות חירות מופלג שהוציאנו הקב"ה מעבדות לחירות.

(ח) תלמיד בפני רבו אינו צריך הסיבה, ואם רבו נותן לו רשות מותר, בן בפני אביו צריך הסיבה, אשה אינה צריכה הסיבה ואם היא חשוכה צריכה הסיבה, וצ"ע בכנות בפני אביהן.

(ט) המחוייב בהסיבה אם אכל מזה בלא הסיבה צריך לחזור ולאכול בהסיבה.

(י) מרור אסור לאכול בהסיבה, ואם אכל בהסיבה אין צריך לחזור ולאכול בלא הסיבה.^(ק)

(יא) המחבבין מצות בוראם נוהגין לנשק המצה והמרור

והד' כוסות [של"ה מס' פסחים] להורות חשקם ותשוקתם בדביקות לעשות רצון קונם בדביקות רוחא ברוחא כי חיות הנה המצות עבור שנשפע אליהם רצון אלקי אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות את כל החוקים האלה, ומה גם עתה כלילה הזה שהוציאנו הש"י מתחת עבדות העכו"ם ואלהי נכר הארץ להיות עבדים לו לעבוד עבודתו.

חלק הדיבור

(א) צריך ללמוד משפטי המצות ולחדש דינים והלכות וכו' כנזכר לעיל כמה פעמים זה נקרא חלק הדבור, והגם שחלק המעשה ג"כ הוא בדבור לספר ביציאת מצרים, הנה מעשה יקרא לה, עקימת שפתיו הוה מעשה, והתכוננות בשכל המושכל בענין הניסים ג"כ מעשה יקרא לה.

(ב) ג"ל דבאמירת ההגדה באם אינו מבין כלל מה שהוא אומר אינו

הגהות הצבי והצדק

אכילת כזית מצה ובשתיית ד' כוסות האלו, ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך, ולא הוציא אכילת מרור, משמע דגם בזה משובח אם היסב, ובשו"ע הרב סי' תע"ב סעיף י"ד העתיק דברי הרמב"ם ושינה לכתוב במקום שאר אכילתו ושתייתו כתב שאר כל הסעודה, וכן לשון הפייטן בפיוט אלקי הרוחות דשבת הגדול מרור אין בו כן חובה להסב וכו', אלא דאנן פסקינן דאוכלו בלי הסיבה אבל על כל פנים איסור ליכא, ע"כ.

(ק) לכאורה דבר זה תמוה דלא מצינו איסור לאכול מרור בהסיבה רק שאין חיוב, ועיין מ"ש בספר ויגד משה סי' יז אות יט ד"ה אמנם וכו' וז"ל, כתב הב"י סי' תע"ה ד"ה ומ"ש ויאכלנו דאם רצה לאכלו בהסיבה רשאי, ופסקו כן שם בחק יעקב ס"ק ט' ושו"ע הרב סעיף יג, וראיתי בספר משנת יעקב שם על הבאר היטב ס"ק ז' שהביא ראיה לזה מלשון הרמב"ם שלא הזכיר שיש לאכול המרור בלי הסיבה ואדרבה כתב בפרק ז' הלכה ח' אימתי צריכין הסיבה בשעת

בלצו וזהו הללחמו תלמיד שרואה סימן יפה
(נמשנתו).

(ד) ונ"ל אם הבן או אחר השואל בן
הבנה בטוב, מצוה מן המובחר
הוא להטריח עמו בסיפור עד שיראה
שכל כך נקשר הענין בהבנתו עד שהוא
יכול לספר לאחרים, נשמע מדקאמר
והגדת לבנך כיום ההוא לאמר, דהלאמ"ר
אינו מובן, ולפמ"ש יונח שמאריך עמו
בסיפור להבינהו על כך, עד שהוא יהיה
יכול לאמר לאחרים סיפור המעשה.

(הג"ה, וזה יתבאר ג"כ והגדת דייקא, כי
אמרו נגמ' [שבת קד.] דהנהו מינוקות שאלו
בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו ג"ד
גמול דליס ומאי טעמא מהדר תגא דד' לגביה
ג' כי היכי דלימצי ליה נפשיה, הנה תראה
מבואר דאות ג' יכונה למשפיע ואות ד' יכונה
למקבל, הנה יאמר והגד"ת לבנך שתספר לבנך
באופן שיהיה גם הוא צנחי" ג"ד היינו שיהיה
יכול להשפיע לאחרים, וזהו הלאמר וכמ"ש).

(ה) ל"א יספר רק להשואל ששואל
ומבקש האמת לידע, משא"כ
לאפיקורס שמבקש לקנטר ואינו רוצה
התירוץ רק הקושיא אין להרבות דברים
עמו בלילה הזה המקודשת לד', וכאשר
תראה בברייתא שסידר בעל הגדה וצוה
להקהות את שיניו של הבן רשע ולא
להרבות דברים עמו בויכוח, וזה יש
לפרש והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר,

יוצא ידי חובתו, דאנן הגדה וסיפור
בניסים בעינן ובאם הוא אינו מבין אין
זה מיקרי סיפור, על כן מי שאינו מבין
יקרא ג"כ הפירוש בלשון אשכנז, ולא
סגי לדעתי לעיין אח"כ בשעת האכילה
וכיוצא בפירוש לשון אשכנז, דהרי
בשעה שאמר לא הבין ואח"כ מה
שמעיין עיון נקרא ולא הגדה וסיפור,
ואנן הגדה וסיפור בפה בעינן, ע"כ יקרא
בפה גם בלשון אשכנז וכיוצא בשאר
לשונות, ומידי דברי בזה באתי כמזכיר
להיות שכעת יש הגדות מתורגמים
בלשון אשכנז והוא מכת האפיקורסים קנא)
והוא מספרי המינים ואסור בבל יראה
ובל ימצא ע"כ המשכיל יזהר בזה.

(ג) המשכיל על דבר המצוה כששואל
לו הבן או אחר מה
נשתנה, לא סגיא ליה באמירת ההגדה
אח"כ, רק צריך להשיב לו ולספר לו
המעשה בלשון שמבין הבן ולהאריך עמו
עד שיכנס הדבר בלבו, וכן נשמע מלשון
הציווי והגדת לבנך וכו' הגדה לשון
המשכה באורך. (הג"ה, ג"ד הוא לשון
הללחה ומזל כמו צא גד [בראשית ל יא], וכן
הוא נגמ' [שבת סז:] גד גדי וסינוק לא, וזה
יש לפרש והגדת לבנך שתלליח את צנך בזה
הסיפור, ר"ל לא סגי בסיפור בעלמא שלא
יקבע הדבר בלבו, רק יטריח את עמו עמו
להטעימהו העניינים על נכון עד שיכנס הדבר

הגהות הצבי והצדק

קנא) תרגומי מנדלסון וסיעתו ימ"ש.

להתווכח עמו כי הוא לאו מדברי קבלה אל תען וכו', וזה הוא הפירוש לדעתי אל תען כסיל וכו', הויכוח, רק חלילה לשמוק כי יסבור שנלחך, רק ענה כסיל וכו' רז"ל שמתנהו שאתה מוזהר בואל תען, וכן יש לפרש דברי חז"ל הא דדברי תורה רז"ל מתנהו בד"ת היינו אל תען וכו', ואלו הן הדברים הנאמרים צנן רשע ואף אתה הקהה את שיניו אבל לא דרך ויכוח, הצנן הדברים).

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לצאת ידי חובת מצות עשה של תורה, ובאם לא כוון אם עדיין לא עברה הלילה צריך לחזור ולספר בכוונה, ונ"ל דצריך לכוין הטעם, כיון דהטעם מבואר בתורה היינו [שמות י א] למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים בם וידעתם כי אני ד', הרי מבואר שטעם הסיפור הוא בכדי לידע ולהודיע ולהוודע שהוא אלקי עולם אלקי ישראל המשגיח והכל יכול והוא המשדד מערכות השמים כרצונו וכי אין כח בשום נברא להרע או להיטיב מבלעדי השגחתו ית"ש.

(ב) הנה נצטוינו במצות עשה לספר בליל היציאה בעת אשר הודיע הש"י גבורותיו לבאי עולם ואהבתו לישראל עם קרובו, ממילא רמזי המצוה חובה עלינו בכל עת לפרסם אמונתו ויכולתו והשגחתו ולהדריך את חביריו ובניו וב"ב בדרכיו ית"ש ולהרחיקם מאת אשר שנא ד', ולא יאמר האדם מה לי

דהלאמ"ר אינו מובן, ולפמ"ש יונח דוקא אם אתה רואה שהוא שואלך לאמר כדי שתאמר לו התירוץ ותעמידהו על האמת, משא"כ אם אתה רואה שאין שאלתו כדי לאמר, אדרבא הוא רוצה לעמידך ג"כ בקושיא, אל תען כסיל כאוולתו נמשלי כו [ד], רק הקהה את שיניו לומר לו אין חפץ בכסילים [קהלת ה ג].

(הג"ה, ונ"ל לפרש בזה במשלי [כו ד] אל תען כסיל כאוולתו פן תשוה לו גם אתה ענה כסיל כאוולתו פן יהיה חכם בעיניו, וקשיא קראי אהדדי, ותיירו חז"ל בגמ' [שבת ל:] הא דדברי תורה והא במילי דעלמא, והנה קשה לפי"ז בסיפור הנרייתא שסידר בעל הגדה צנן רשע שצוה להקהות את שיני הרשע ולומר לו בעצור זה וכו' לי ולא לו וכו', הנה כל זה אין תשובה על שאלתו רק נזיפה ודברים רעים, והנה קשה לפי"ז ממה נפשך אם שאלת הצנן רשע בענין הזה מיקרי דברי תורה הנה מן הנורח להשיבו כהוגן בדרך הנחת המופת לקיים ענה כסיל וכו', וזאת זה מיקרי מילי דעלמא הנה מן הנורח לקיים אל תען כסיל וכו' וא"כ לא ישיבו שום דבר, אך הוא לדעתי דזה כוונת המלך החכם ברוח קדשו, אל תען כסיל וכו' רז"ל אל תענהו דרך ויכוח להתווכח עמו ולהוכיח ע"פ בדרך המופת, כיון שהוא כסיל ואינו רוצה להתלמד רק כוונת קושייתו אדרבא כדי להמשיך עמו אחרים, על כן אל תענהו כי לא יודה על האמת, ואדרבה בהמשך הזמן פן תשוה וכו', אך אם לא תענהו כלל הנה יסבור שכבר נלחך ואתה מסכים עמו בלב הנה יהיה חכם בעיניו, ע"כ מן ההכרח שמתנהו שאינך מסכים עמו בשום אופן רק שאינך רוצה

המתים שיהיה כ"ב הן המה י"ג עיקרי הדת אמונת הישראלית.

והנה ערכים עלי דברי דודים הרב הגדול מהר"ם חאגיז [אלה המצות

מצוה כ"א] אשר כלל בדבריו אשר כל העיקרים תלויים בזכרון יציאת מצרים, ואנחנו בעניינו הוספנו נופך משלנו בכל עיקר ועיקר, ותראה בדברינו אשר כלל אלה העיקרים נרמזים בפסוק למען תספר באזני בנך וכו' וידעת כי אני ד', ממילא לפי מה שכתבתי שצריך לכוין הטעם להיות הטעם מבואר בתורה כנ"ל, א"כ לפי מה שנבאר שמבואר בפסוק הזה כל הי"ג עיקרים, א"כ צריך לכוין שמספר ביציאת מצרים בכדי לקבוע בלבבות אמונת אומן י"ג עיקרי הדת ואתה תבין.

(ה) וז"ל הרב הגדול הנ"ל [שם], (ע"י יציאת מצרים נתאמת לנו) א'

שהוא מצוי שנאמר [שמות ו יא] אני ד' בא דבר אל פרעה, (והנה הוא עיקר הראשון מציאות הבורא, ופרעה הכחיש, ובעל כרחו הוצרך להודות, והנה הוא מבואר במצות הסיפור שנאמר ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני ד'). ב' שהוא אחד שנאמר [שמות ט יד] למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ (הנה הוא עיקר הב' ונרמז גם כן במצות הסיפור באמרו למען תספר וכו' וידעתם כי אני ד', כבר כתבנו כמה פעמים שרמז אני הוי"ה מורה הגם שיש שינוי מפעלים בעניני הטבע, עכ"ז הוי"ה הוא האלקים באחדות והוא לבדו הפועל והעושה כל, ובא לזה הרמז אני הוי"ה, כי אנ"י מורה על התלבשות הוייתו

לצרה הזאת כיון שאני בעצמי שלם בדבר, הרי תראה המצוה הזאת מצווחת ככרוכיא אשר היא מצוה עלינו אקרקפתא דגברא לפרסם אלקותו ית"ש.

(ג) **והנה עיקר המצוה שיהיה הסיפור ע"י שאלה ותשובה, ואפילו אין לו מי שישאלנו הוא שואל לעצמו ומשיב (עמ"ש"ל בחלק המעשה) כי מצוה עלינו להטעים ענייני האמונה ולהודיע מתיקות עבודתו, וכבר ידעת שע"י השאלה באת התשובה יותר מוטעמת, דהרי תראה מ"ש רז"ל [תענית ז.] ומתלמידי יותר מכולם, דהתלמיד להיותו אינו שלם בשכלו עדיין שואל שאלות ע"כ באו ההלכות יותר מוטעמות בלי פקפוק (ואי"ה נדבר מזה בדרך המלך מסילה לאלקינו).**

(ד) **והנה ידוע אשר י"ג עיקרי הדת הם ואלו הן. א' מציאות הבורא ית"ש. ב' שהוא יחיד אחדות פשוטה מוחלטת. ג' אינו גוף ואין לו משיגי הגוף. ד' ראשון ואחרון ואין ראשית לראשיתו. ה' לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו כי הנו אדון עולם לכל נוצר יורה גדולתו ותפארתו. ו' מציאות הנבואה מן השמים. ז' נבואת משרע"ה למעלה מן כל הנביאים. ח' תורה מן השמים ע"י משרע"ה נאמן ביתו. ט' זאת התורה לא תהיה מוחלפת לא יחליף ולא ימיר דתו. י' הש"י יודע מחשבות בני אדם וכל היצורים ומחשבתם מביט לסוף דבר בקדמותו. י"א שכר ועונש. י"ב ביאת המשיח במהרה בימינו. י"ג תחיית**

במלבושיו כביכול, כי האותיות שלפני הוי"ה ושלאחריו [טדה"ד כוז"ו] בגימ' אנ"י בסוד אני ראשון ואני אחרון [ישעיה מד ו], והוא מורה על התלבשות הווייתו בשנוי מפעלים בטבעים כדמיון הלובש המתלבש במלבושיו לפניו ולאחריו, והלובש מסתתר במלבושיו, והלבושים מתנענעים בתנועתו והוא אחד הלובשם ופועל בהם, וז"ש הכתוב [דברים לב לט] ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי, הגם שתראה פעולת מתחלפות בין והתבונן קיג], וזה אשר פירשתי מלוך על כל העולם כלו בכבודך היינו במלבושך (כי ר' יוחנן קרא למאני מכבדותא [שבת קיג.]) היינו שיכירו ע"י המלבושים שאתה הוא ד' אלקינו לבדך עושה כל והבן).

והנה הרב הנ"ל [לא] השמיענו העיקר הג' שהוא יתברך אינו גוף וכו', ואני אבארנו, נרמז ג"כ במצות הסיפור באמרו ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל ענין מציאותו אינו מובן רק בידיעת השכל אמיתיית מציאות כי אינו גוף, כי הגוף יתוודע בראייה ובשמיעה וכיוצא, משא"כ דבר שאינו גוף לא יתוודע רק בפשיטות ידיעת השכל, הבן הענין אמרו וידעתם וכו'.

הד' שהוא מחדש ניסים ונפלאות בשנוי הטבעיים בכל עת שירצה, וזה הנראה גמורה על חידוש העולם וכו' (כיון שהוא משדרם ע"כ הוא חדשם) וכיון שהוא המחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית הוא ודאי קדמון לו (הרי עיקר ד' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' את אותותי אשר שמתני בם) (בשידוד המערכה ועל ידי כן וידעתם כי אני הוי"ה המהווה כל היות, ע"כ יכול לשדרם כרצונו, וכיון שאני המהווה הווייתם ע"כ אני קדמון להם הבן הענין).

הה' שהוא משגיח בפרטים שנאמר [שמות ה יח] כי אני ד' בקרב הארץ (הוא עיקר הה' אשר לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' וידעתם כי אני ד', רצ"ל אפילו בכל הדברים המוטבעים בטבע, השגחתו בפרט מושלת בו שם בכל דבר, ואני המהווה אותם בכל עת, אני מעמידם בקיומם ותנועתם מהווייתי, וא"כ אין להשים מגמת האדם בתפילתו רק לאמירת הווייתו.

הו' שהוא מנבא את הנביאים ההולכים בשליחותו שנאמר [שמות ג י] לכה ואשלחך אל פרעה (הוא עיקר הו' נרמז

הגהות הצבי והצדק

שמות הקודש ונקראים לבושי הוי"ה ע"ש שהוא כביכול מתלבש ומסתתר בתוכם בזמן הסתר ונמסר לכווין בהם בימי בין המצרים.

קנב) יסוד זה כתב רבינו פעמים רבות בכל ספריו עפ"י דברי האריז"ל (שער הפסוקים) עה"פ אני ראשון ואני אחרון דהיינו אותיות שלפני הוי"ה טדה"ד ושלאחריו כוז"ו שהם

שנשמתו מסוד הדעת הוא משרע"ה אשר ידע"ו ד', משא"כ שאר הנביאים קנ"ג, וז"ש וידעת"ם רצ"ל ענין היציאה כדי שתדעו שמקודם לכן היו גלות הדעת, וזה אי אפשר רק ע"י נבואת משה ע"ה שהוא למעלה מכל נביא מסוד הדעת, וז"ש בתורה [דברים לד י] ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידע"ו ד' וכו' (והבן).

הח' שיש תורה מן השמים שנאמר [שמות ג יב] בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו' (הוא עיקר הח') ונרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל אחר היציאה הזאת תדעו כי אני הוי"ה כאשר אתגלה לכם בהר מתוך האש, וע"כ התחיל במאמרו ית"ש אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וזה הענין נתאמת לנו ג"כ בסיפור יציאת מצרים כמ"ש בחובת הלכבות [פתיחה לשער עבודת האלקים] דודאי כל מי שתגדל עליו חסדו ית' בייחוד מהשאר, יחוייב לעבודה מיוחדת, וכיון שחסדו גבר עלינו ביותר מכל העמים חייבנו בעבודה מיוחדת הוא מצותיו ותורתו, ועוד יש להעמיק בענין רק כי יאריך הסיפור המשכיל יתבונן (בעצמו).

במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמת בי, היינו כביכול התלבשות רצונו באותיות להודיע לנביא שאז נתאמת הענין, דהנה פרעה כפר כאשר באו משה ואהרן והודיעו לו מציאות הבורא ב"ה שהוא למעלה מן כל המזלות, ולא נדע מהותו רק הווייתו ומציאותו, ע"כ באו אליו בשם הוי"ה, והנה פרעה הכחיש באמרו אם יש מציאות בורא כזה האיך יצוייר שיתגלה בקולו ורצונו כביכול אל האדם, ע"כ אמר מי הוי"ה אשר אשמע בקולו, רצ"ל האיך אפשר לצייר מציאות הוי"ה ויהיה יכולת להאדם לשמוע בקולו ודיבורו, והנה נתפרסם הענין בהראות האותות כמ"ש משה מפיו ית', וז"ש ולמען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמת בי כפשוטו, שנתפרסם מציאות הנבואה ע"י האותות, וג"כ רמז כמ"ש ל האותות לשון אותיות הבן הענין).

הז' שנבואת משרע"ה למעלה מכל הנביאים שנאמר [שמות ז א] ואהרן אחיך יהיה נביאך, (הוא עיקר הז' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, כאשר ידעת שגלות מצרים היא גלות הדעת ולא היה באפשרי להיות הגאולה רק על ידי מי

הגהות הצבי והצדק

וידע"ו מצרים כי אני ד', והנה נשמת משה רבינו היה בחי' הדעת כמ"ש אשר ידע"ו ד' פנים אל פנים, ע"כ היה דוקא הוא מסוגל לשליחות הזה. וע"ע ליקוטי מדרש"א ריש פרשת בא.

קנ"ג באגרא דכל"ה פ' בשלח עה"פ ויבקעו המים כתב שהש"י לא רצה רק דוקא במשה שהוא יהיה השליח, הנה גלות מצרים היה גלות הדעת והיה בהכרח שיצא הדעת מן הגלות כאמרו

התורה מעולם לעולם עד התלבשה בעוה"ז בסיפורים גשמיים הנה הוא רצונו ית"ש אשר נתלבשה לטובותינו בסיפורים ועניינים גשמיים אם יטעון ראובן כך ושמעון כך רצונו ית"ש הוא שיהיה הפסק כך וכך, א"כ אנחנו משיגים רצונו ית"ש באמצעות התורה דוק כל זה בספר **תניא** [ליקוטי אמרים פ"ה] והנה רצונו הוא שמו (שמ"ו בגי' רצו"ן) הוא שמו ית' העצמי כביכול שם הוי"ה ב"ה והוא תורת הוי"ה תמימה הבן הדברים^{קיד}, וכיון שהוא כן תבין ותדע עיקר הח' שכתבנו תורה מן השמים נרמז בוידעת"ם כי אני הוי"ה והידיעה בהוי"ה הוא ע"י התורה בין והתבונן, והעיקר הט' שלא תהיה תורה מוחלפת דכיון שהתורה היא שמו ית' האיך יצויר שינוי ח"ו בשמו ורצונו (הבן הדברים כי תסמר שערות הראש להרחיב הדיבור בזה ואתה דע לך).

^{אוצר החכמה}

הי' שהוא יודע העתידות ומחשבות שבלבבות בני האדם ידיעה שלימה

והנה עיקר הט' שלא תהיה תורה מוחלפת ולא ימיר דתו לעולמים לא דיבר בו הרב הנ"ל, ואנחנו נדבר מזה ויתבאר בדברינו ביתר ביאור גם עיקר הח' הנ"ל, דהנה במצרים היה גלות הדעת לא ידע"ו את ד', כאשר נודע הדבר למבינים^{קיד}, והש"י הוציאם להודיע כי הוא אלקי עולם ד' ויצא הדעת מן הגלות, והנה הש"י ב"ה אינו מושג מהותו, והנה הוציאנו להשיג רצונו והנה הוא ורצונו חד וגם רצונו אין סוף כי הוא וחכמתו ודעתו אחד כמ"ש הרמב"ם [הל' יסוה"ת פ"ב ה"י], ואי אפשר להשיג רצונו כמו שאי אפשר להשיג מהותו כביכול, רק נתן לנו השי"ת תורתו אור מעטה לבושו, וזאת התורה ירדה מגבהי מרומים, וכל התורה כולה בעצם שמותיו של הקב"ה [זוה"ק ח"ב פ"ז ע"א], וכל השמות תלויים בשם המפורש הוי"ה ב"ה, א"כ כל התורה כולה נארגת ע"ש הוי"ה, תורת הוי"ה תמימה, דוק נא כל הדברים אלה בשל"ה בהקדמת תולדות אדם [מאמר בית חכמה], והנה בירידת

הגהות הצבי והצדק

שנמשכו אל הקליפות. אמנם גלות מצרים כל ענינה לא היה רק לצרף נשמות ההם ולכן באו באותו הגלות הגדול ומררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים כנגד החומר והלבנים שהיו עושין בדור הפלגה והבן זאת, אמנם בהיות כי חטאם לא היה אלא בסוד הדעת כנ"ל, כי משם יצאו הניצוצין של הנשמות אלו, לכן ידע משה, כי הגלות הזה היה נמשך ג"כ משם. קנה) עיין **מעין גנים** פ"ב אות א' ובהערותינו אות י"ד מ"ש רבינו בענין זה בספריו.

קנה) ראיתי לנכון להעתיק כאן קיצור דברי האריז"ל בפע"ח שער חג המצות פ"א כדי להבין מעט ענין גלות הדעת שמובא הרבה בספה"ק וז"ל, ואמנם כל הנשמות הם באים בחסדים וגבורות אשר הם מסוד הדעת אשר שם תלוי מציאת הזיווג בסוד וידע אדם את חוה, ולכן נקרא דעת כי משם הטפה של הזיווג נמשכת, וגם כי כל הדור ההוא דורו של משה כנודע והנה משה הוא מבחי' הדעת וגם הדור ההוא מבחי' הדעת ג"כ כמבואר אצלנו רק

אור ידיעת השם ב"ה וית"ש, הנה נתפרסם שכר ועונש).

הי"ב שהוא עתיד לגאול אותנו ע"י נביא כאשר גאל את אבותינו ע"י

משרע"ה שנאמר [שמות ו ה] ואזכור את בריתי היינו לעתיד מלבד הרמז אהיה אשר אהי"ה וכו' (זהו עיקר הי"ב ביאת המשיח במהרה בימינו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' את אשר התעללתי במצרים, ענין התעללותי יתפרש מלשון נראה בעליל, ובלשון המקרא בעליל לארץ, היינו התגלות הנסתר, ורצ"ל שתספר איך שנגלית במצרים, היינו שהשכינה כביכול היתה עמנו בגלות, והנה בעת הגלות לא היו יודעין זה ובעת הגאולה נתגלה להם השי"ת בשכינת עוזו שהיתה עמהם מעת היותם לשם, רק שהיה הדבר בהסתר, וכעת נתגלה וצורך הסיפור הזה לידע ולהודיע שכמו אז כן עתה שכינת עוזו עמנו למשכן, וכמו שלא יעזוב את שכינתו כביכול כן לא יעזבנו ולא יטשנו עד יגאלינו גאולת עולם ב"ב). (קנז)

שנאמר [שמות ג יט] ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים וכו' (הוא העיקר הי"ג נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל יתברר לכם הידיעה אצלי, וידעתם פועל יוצא, רצ"ל שתחייבו הידיעה אצלי, והנה ענין הידיעה בפרטים ביאר הרמב"ם [ניסוח"ת פ"ב ה"ן] כיון שהכל נתהווה מהווייתו ית"ש ממילא הידיעה לא תתחייב בו ריבוי ח"ו, רק בידיעתו א"ע כביכול יודע את הכל, הבן הדברים, וז"ש וידעתם תחייבו לי הידיעה כי אני הוי"ה המהוה כל, ובידיעת א"ע כביכול וכו' בין והתבונן ותמצא טוב טעם ודעת). (קנז)

הי"א שהוא גומל ומעניש שנאמר [שמות יא ז] למען תדע אשר יפלה וכו' (זהו עיקר הי"א נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי בם דייקא עבור עונם, וידעתם כי אני הוי"ה. הנה עיקר השכר לאדם הוא בידיעת כבודו ית"ש הוא עיקר התענוג הנצחיי, הנה אמר שתספר אשר שמתי במצרים העונש ועליכם זרח

הגהות הצבי והצדק

ע"פ את אשר התעללתי וכו', מתרגמין ית ניסין דעבדית וכו', כי הישועה הנעשית מלובש בטבע אינו ידוע לכל כי מאת ד' היתה זאת, והאינם מאמינים אומרים כי הוא מקרה עפ"י הטבע, משא"כ כשנגלה כבוד ד' ורואים כל אפסי ארץ ניסים שלא בטבע נגלה לעין כל כי יד ד' עשתה זאת, ולפי"ז מפרש התעללתי מלשון בעליל לארץ (תהלים יב ז ופירש"י לשון גילוי הוא). לישנא דגילוי הוא, גם בלשון חז"ל בין שנראה בעליל וכו' במשנה בר"ה.

קנו) עיין בני יששכר מאמרי תשרי מאמר ד' דרוש ז' אות כ"ב וגם במאמר ז' אות ד' הביא דברי מהר"ם חאגיז אלו והרחיב דבפסוק זה מבואר גם אמונת הידיעה ובחירה בפירוש בתורה שנאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה פי' אעפ"י שידעתי וכו' אעפ"י אין ידי חזקה עליו שיהיה מוכרח לעשות כזאת מחמת ידיעתי וכו' עיי"ש.

קנז) כן כתב בספר ליקוטי מהרצ"א פ' בא

הי"ג שהוא ממית ומחיה, מהמטה שנהפך לנחש ומענין ידו של משה שנצטרעה ונתרפאת, ומצורע חשוב כמת [נדרים סד:]. (זהו עיקר הי"ג תחיית המתים שיהיה במהרה בימנו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתים בם, כבר סידר בעל הגדה ובאותות זה המטה, כמו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות, ומהמטה נשמע תחיית המתים) הנה נרמז כל הי"ג עיקרים במצות הסיפור.

ו) ומעתה נבין את אשר הרב בעל העיקרים [ספר העיקרים מאמר א' פ"ד] חלק על הרמב"ם במנין העיקרים וכללם כולם תחת ג' עיקרים, (הגם שגם הוא מודה שכל הי"ג נצרכים לדת הישראלית, אבל אעפ"כ לעיקרי יסודי הדת לא הניח רק ג' עיקרים) והם מציאות השם תורה מן השמים שכר ועונש ע"ש בספרו [מאמר א' פ"ג] שהביא ראיות, אבל כאשר תתבונן במה שכתבנו איך כל הי"ג עיקרים נכללים ביציאת מצרים, הנה אנחנו מצויים מן התורה באמונת כל הי"ג כיון שנצטוינו בסיפור יציאת מצרים הבן הדברים, וגם נצטוינו בזכרון יציאת מצרים כל הימים ואתה תבין.

ז) הנה עוד הביא הרב מהר"ם חאגיז בספרו כמה עניינים אשר נתאמתו ע"י יציאת מצרים ונכללים כולם לדעתי תחת יסודי הדת כאשר אבאר אי"ה.

שהרשות נתונה ביד כל אדם להיות צדיק וכו' שנאמר [שמות ז יג] ויחזק לב פרעה, (הנה זה נכלל בעיקר הי' עיקר הידיעה ואעפ"כ הבחירה חפשית, וכבר האריכו בזה רבותינו הלא בספרתם וגם נכלל בעיקר הי"א שכר ועונש דבאם היתה הידיעה מוכרחת איך יתכן שכר ועונש, אלא על כרחך שהרשות נתונה והבחירה חפשית.

שהוא שומע צעקת דלים שנאמר [שמות ו ה] וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל, וזה נכלל בעיקר הה' לו לבד ראוי להתפלל כי הוא שומע ומאזין עתירתו.

שלא יאמר האדם על המאורעות הבאות עליו מקרה הם וכו' כמו שעשה פרעה לבסוף אמר ד' הצדיק וכו', (זה ג"כ נכלל בעיקר הי' הידיעה והשגחה ובעיקר הי"א שכר ועונש ובעיקר הה' לו לבד ראוי להתפלל וכו'.

שעושיין שליחותו כל הבריות ובכל עושה הש"י שליחותו וכו' והן מוסרין עצמם למיתה לקיים מצותו כמו שראינו ענין הצפרדעים וכו' וכל שכן האדם שחייב למסור וכו' (הנה הוא נכלל בהמדובר מקודם שאין דבר מקרה רק בכל עושה הש"י שליחותו, וענין מסירות נפש הנה הוא בכלל מצות התורה וכיון שיש תורה מן השמים הנה הוא עיקר הח' מחוייב האדם לעשות כתורה).

שאינו חפץ בהשחתת עולם ולא באבדת הרשע אלא רצונו שישוב ויחיה, ראיה מכמה התראות שעשה לפרעה (נכלל בעיקר הד' קדמון לכל והוא ברא הכל להיטיב דוקא והבן).

שיש מציאות לשדים ולמעשה כשפים שנאמר ויעשו כן החרטומים (נכלל בעיקר ו' מציאות הנבואה מן השמים ובעיקר ח' תורה מן השמים, הנה עיקר הו' נבואה, ובתורה מבואר הבחינה לנביא על כרחך שיש דבר מציאות בעולם שיעשה שלא כטבע חוץ לנבואה הבן). (קנח)

שהוא שונא חמס וגזל שנאמר [שמות ג טז] ואת העשוי לכם במצרים (זה מבואר בתורה וכיון שיש תורה מן השמים בו מבואר שהוא שונא החמס).

הנה עד כה הגיעו דברינו לבאר עפ"י דברי הרב אשר כל עיקרי הדת הן המה נכללים בסיפור יציאת מצרים, לזה נצטוינו במצוה הלזו בזמן היציאה שקבלנו עול מלכותו ועבודתו, ממילא רמז המצוה הזו לנו ולבנינו עד עולם בכל זמן ועידן שמחוייבים אנחנו להיותינו שלמים בעיקרי אמונת ד' אחד היינו עיקרים הי"ג מנין אח"ד, ולהודיע כבוד שמו לכל באי עולם לתקוע אמונת אמת בלבבינו לעבדו שכם אחד,

ובהתבוננו במצוה הלזו יחשוב הימים אשר חלפו ועברו עליו בהסתפקות איזה אמונה ח"ו והתרשלו מלפרסם כל אלה וישוב אל ד' וכו' ויקבל עליו וכו', ובוה יקיים המצוה בכל עת ועידן בין והתבונן הדברים.

והנה כבר הודעתך נלעיל מצוה ט' חלק המחשבה אות ד' ענין יציאת מצרים ישנו בכל אדם ובכל זמן בעת יציאת איזה מדה ממדותיו מהקטנות דהיינו מדת יראתו ואהבתו, דהיינו שלא יפעול פעולת מדותיו בקטנות כמו הקטן שאין שכלו שלם ומתיירא מהתרנגול ואוהב חתיכת זכוכית עד יושלם שכלו ואז לא יתפעל במדותיו הללו רק מהדבר המאויים והאהוב באמת, כן הוא הדבר השי"ת ברא בהאדם המדות הללו שלא יפעול בהם רק בגדלות השכל, דהיינו ביראתו לא יירא משום דבר רק מגדולת יוצרו, ובאהבתו לא יאהב כי אם רצונו ותורתו ומצותיו, וכן בכל המדות כנודע, והנה קודם שיוליד המדות הללו בנפשו הם עדיין בקטנות (ומשתמש במדותיו שלא במקומן כדמיון הקטן שאוהב את הדבר שאינו מאוהב למשכיל ויתיירא מדבר שאינו מאויים למשכיל ויתפאר בחתיכת רגבי עפר שיש בידו וכיוצא בכל המדות עד יושלם הדעת דגדלות) דמיון גלות מצרים שהיה בקטנות הדעת כנודע,

הגהות הצבי והצדק

קנח) פרט זה לא נמצא בספר אלה המצות למהר"ם חאגיז אלא בספר מצודת דוד להרדב"ז שהוא מקור דברי מהר"ם חאגיז.

וכאשר יוציא איזה מדה ממדותיו מהקטנות נקרא יציאת מצרים, רמז לגדלות שנתפשט הנקודה לשיעור קומה ^{אוצר החכמה} שיתפעל במדה זו בכל איברי גופו.

הנה לרמז זה נצטוינו ביציאת מצרים ^{הנה} הכללי לספר נפלאותיו בליל היציאה, ^{הנה} ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים וכו' (ובאם עיני שכל לך תתבונן אנו חב"ד שלנו, ובנינו חג"ת, ובני בנינו נהי"מ בין והתבונן קנ"ט) כי היציאה הייתה שלא כטבע, כן ביציאת מצרים הפרטי מחוייבים אנחנו להודות לד' על אשר הוא בעוזרנו (עיין בהג"ה הסמוכה), להוציא מדותינו מסוד הקטנות כי אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, בין והתבונן, וסמכנו על המעיין המבין ברמיזה דברי חכמים וחידותם הפוך בה והפוך בה ותמצא מעדנים לנפשך.

(הג"ה אם טעמת בקצה המטה מנופת לוף עץ החיים ויהיה לך פרי למאכל, הנה תזין שם אשר יציאת מצרים היה בחפזן שלא יכלו להתמהמה, והיה גדלות קודם קטנות, נפע"ח

הגהות הצבי והצדק

שער חג המצות פ"א] ולדעתי ז"ס הפסוק [שמות י ב] למען חספר באזני בן וזן בן את אשר התעללתי במצרים (מלשון עולל ויונק) ואת אבותי אשר שמתי צם, רצ"ל אשר המה המוחין, הנה במצרים התעללתי אותם היינו שהיו גלות מצרים צקוד הקטנות עדיין שלא הפריחו ישראל עדיין מצות ומעשים טובים, ולעשות האותות לנאת בני ישראל מן ההכרח הוא ע"י הגדלות, הנה היה גדלות קודם קטנות שלא כטבע, וז"ס אשר התעללתי במצרים ואעפ"כ ואת אבותי אשר שמתי צם וידעתם כי אני הוי"ה המהוה כל והוא כל יכול, וכאז כן עתה כליל היציאה הוא התעוררות הזקנים, וע"י מצות הסיפור מתעורר צו יציאת מדותינו אל הגדלות אפילו אם אין צו מצות ומעשים טובים כל כך, וכן הוא הענין תמיד בכל צן ישראל יציאת מצרים הפרטי, חוץ החסידות הוא צתחילתו, ואח"כ נופל ממדריגתו עד כי יתנהל לאטו לרגל המלאכה מלאכת עבודתו עבודת הקודש, ישמחו ויגילו המשכילים בהתבוננם בעין השכל בדרוש הנפלא הלזה ואמרו אך טוב לישראל).

(י) ברמזי האר"י ז"ל בספר הכוונות, גלות מצרים רמז לגלות

כלומר כל כחותינו ומדותינו היו משועבדים וכו'. (קס) כן כתב ספר אגרא דכל"ה פרשת בא, התעללתי מלשון עולל, כביכול היה זעיר אנפין בבחינת קטנות וכרגע נעשו האותות היינו מוחין בגדלות שני אפילו קודם הקטנות, כנודע מכתבי האר"י ז"ל סוד החפזון, וידעתם כי אני ד' הכל יכול לעשות ולהוות כל הוויות כרצונו שלא כטבע, הבן הענין.

קנ"ט) לעולם חב"ד נקראים אבות חג"ת בנים נהי"מ בני בנים כמכואר בכונות ברכת אבות בתפלת שמו"ע ומביא גואל לבני בניהם עיי"ש ועי' בני יששכר מאמרי השבתות ב' ח', דהנה ידוע אשר כלל קומת האדם נחלק לג' חלקים חלק המחשבה הם בחי' חב"ד, וחלק שממנו מוצא הדיבור וכו' חג"ת, וגמר כלי המעשה נהי"מ עיי"ש. וזה כונתו כאן אנו ובנינו ובני בנינו

והיקף לבל ישלטו זרים, והנה נודע כי כל המצות כולם אשר הם בחיוב על האדם הנה כל הדברים הנאמר בהן לעיכובא, הנה מזה עיקר חיות הנשמה פנימיות האדם, ודקדוקי המצות מצד החסידות מהם יאיר אור המקיף אשר אין לו גבול וכלי שתגבילהו, כן אין גבול לדקדוקי המצות בהכשר ויתרון זה מחמיר בחומר אחת וזה מחמיר ביותר כידוע למשכילקפא) והנה בעת היציאה ממצרים וקבלת מלכותו יתברך נתחייבנו לספר ולהוציא ההבל מפינו בטובות הש"י אשר ההבל היוצא מתוך פנימיותינו יאיר עלינו לאור

הנשמה השכליית בתוך הגוף העכור, ויציאת מצרים רמז ליציאתה מן הגוף לחזות בנועם ד', הנה נתחייבו כליל יציאת מצרים לספר בדברים ענין היציאה, והנה תראה ותתבונן בצדיקים יום היציאה נקרא יומא דהלולא כמ"ש בזהר בהילולא דרבי שמעון, בין והתבונן אגרא דבי הילולא מילי [ברכות ו:].

יא) טעם המצוה עפ"י סוד פסח פ"ה
ס"ח שמחוייב להסיח בפה רמז למקיפין היוצאים מן הפה (עיין בטעמי המצות להאריז"ל [פרשת בא] הנה תתבונן ידידי אור המקיף הוא שמירה

הגהות הצבי והצדק

ית"ש הקפה, וגם איך יבאר ויסב לשון הקפה והכתוב אומר ויסב וכו' דרך המדבר ים סוף. ויש לפרש על פי מה דמקובל בידינו רלנפש חיה הלזו השוכנת בקרבנו יש גם כן אור פנימי ואור מקיף כמו בכל אורות העליונים, היינו אותו חלק אשר באפשרי שיהיה נגבל בכלי הוא לאור פנימי, וחלק שאי אפשר לו להיות נגבל נשאר לאור מקיף. והנה ידוע לנפש יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, והנה הוא כמו כן לאור המקיף, והנה ממעשה המצות לפי הדין המוכרח על פי התורה, מאירים רמ"ח איברי הנפש הפנימים שהם נגבלים, כמו כן כל המצות נגבלים זה כשר וזה פסול, ועל ידי דקדוקי המצות שהוא ממדת החסידות יותר ממה שהדין מחייב, מאירים רמ"ח איברי הנפש המקיפים בלי גבול, כמו כן הדקדוקים אין להם גבול, זה מדקדק כך וזה יותר כנודע והבן, כי כן הוא בכל המצות, דהיינו אסור לאכול בהמה טריפה, אבל אם הורה חכם להכשיר ודאי מותר, והנה המדקדק לא יאכל אפילו מבהמה שהורה בה חכם, והמדקדק

קפא) מבואר בכתבי האריז"ל דאור מקיף יותר גדול מאור פנימי והוא השומר לאדם מן המזיקים שלא יתאחזו בו והוא סוד הטלית והמלבושים והמנעלים, ובבני יששכר חודש תשרי מאמר י' אות ז' כתב וכל מה שמדקדק האדם ביותר ומחמיר ביותר באופני עשיית המצוה הוא מאיר ביותר ברחוק את האור מקיף, ותדע שע"י הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים כד"א וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך דייקא אור מקיף איש הישראלי וייראו ממך, והטעם שמתיראים החיצונים מן אור מקיף הוא כי הם חיצונים ואין להם מקיף בסוד הכתוב והנחש היה ערום וכו'. ובאגרא דכל"ה פ' בשלח ביאר הדבר בהרחבה וז"ל, במדרש מהו ויסב שהיקפן הקב"ה כשם שהוא אומר ואני אהיה לה נאום ד' חומת אש סביב וכו', ולא בעולם הזה לכד אלא לעתיד לבא כו', שכן אמר דוד, ירושלים הרים סביב לה וד' סביב לעמו, עכ"ל. צריך להתבונן למה הוצרך הש"י להקיף, וכי לא סגי שמירתו ית' בלבד וגם איך יצדק בו

מקיף, ובזה נזכור לעשות מעשה המצות על דבר כבוד שמו שיאיר אור השי"ת למקיף עלינו ג"כ ויהי נועם ד' עלינו, ונמצא יש רמז בזאת המצוה גם למילי דחסידי שבכל המצות, אשר הוא חובה לנפש לדקדק בה בכל יכולתה, והמתבונן בזה ידקדק בנפשו בכל ענייני מצותיו וישוב אל ד' על העבר ויקבל על עצמו וכו' כנ"ל.

(הג"ה, וזה אשר פירשנו בפסוק [שמות יב לד] וישא העם את צנקו טרם יחמץ משארותם לרורות בשמלתם על שכמם, דקשה התחיל ביחיד וישא את צנקו ומסיים צדים משארתם, בשמלתם, שכמם, וגם היה לו לומר ומשארתם כיון שהוא ענין אחר (כפירש"י עיי"ש), ולדעמי

הוא כך וישא העם את צנקו טרם יחמץ היינו הדבר שהוא לעיכובא שכזר נלטוו שלא לאכול חמץ, והנה אמר צלשון יחיד שצוה שהוא לעיכובא כל ישראל שוין ודרך אחד להם שזה אסור, היינו עיסה ששהתה כשיעור חימוץ, אבל יש ויש כמה וכמה מחמירים בדקדוקים שונים זה חומרם כך וזה כך, ולכל אחד דרכו והילוכו בקודש בחומרות אחרות דרכים רבים להם, וזה נקרא משארתם היינו שיורי וחומרי המלואה אשר אין לה גבול, ומזה עשה להם לבושי אור מקיף כשמלה המקפת את השכם כל אחד לפי חומרם בקדש, וז"ש משארתם (היינו שיורי מצותם, ואמר לשון רבים כי לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שדרך להיטיב) לרורות בשמלתם על שכמם (היינו אורות מקיפים כשמלה והבן).

מ"ע כב

לפדות פטר חמור זכר בשנה

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ב לפדות פטר חמור זכר בשנה היינו ליתן תשלום לכהן כפדיון הבכור החמור, ומשיוולד חייב לפדותו, ולא ישהה המצוה, ויברך אקב"ו על פדיון פטר חמור.

הגהות הצבי והצדק

(ב) קודם פדיונו הוא אסור בהנאה ואם מת קודם פדיונו יקבר, ולאחר פדיונו הוא חולין גמורים, והשה הוא נכסי כהן חולין גמורים ומותר בגיזה ועבודה.
(ג) אם אין לו שם לפדותו פודהו בשוויו ונותן דמיו לכהן, לא אמרה

עיי"ש. וע"ע באגרא דפרקא אות קי"ב ובהערותינו שם. ובליקוטי מהרצ"א פ' בשלח עה"פ וחמושים עלו בני"י וגו'.

יותר לא יאכל בדאיכא שום צד ריעותא. והנה המאיר על ידי מצותיו ודקדוקיהם לפנימי ומקיף, הוא המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה וכו'.